

Wet beheersing overheidsuitgaven (voorontwerp van wet)

Voorstel van wet

Aan de Wet Houdbare Overheidsfinanciën wordt, na de bepalingen in artikel 2 over het trendmatig begrotingsbeleid (zie bijlage), een artikel toegevoegd:

Artikel 2a:

1. de regering beslist bij het hoofdbesluitvormingsmoment in het voorjaar op basis van de ramingen, bedoeld in artikel 2, lid 1c, over het uitkeren van de loon- en prijsbijstelling en van de gereserveerde middelen voor uitgavenintensiveringen in het komende begrotingsjaar;
2. indien het geraamde EMU-saldo de tekortgrens van 3% bbp overschrijdt, worden de in het eerste lid bedoelde indexaties en middelen niet uitgekeerd;
3. indien het geraamde EMU-saldo niet voldoet aan de 'medium term objective' ziet de regering af van het toekennen van de loon- en prijsbijstelling en van uitkering van gereserveerde middelen voor uitgavenintensivering, tenzij deze uitgaven verantwoord worden gevonden in het licht van een gunstige ontwikkeling van het EMU-saldo in relatie tot de 'medium term objective', de ontwikkeling van de collectieve lastendruk, de schulddynamiek en de ontwikkeling van de economische groei.

Memorie van Toelichting

Inleiding

Dit wetsvoorstel vult het trendmatig begrotingsbeleid, dat wettelijk is verankerd in de Wet Houdbare Overheidsfinanciën, aan met spelregels die gelden in tijden van economische stagnatie en een sterk opgelopen begrotingstekort en staatsschuld. De indieners constateren dat het huidige begrotingsbeleid in deze situatie niet leidt tot de beoogde bestuurlijke rust, stabilisatie en een ordentelijk begrotingsproces. De saldosturing door het kabinet leidt tot onsamenhangende extra lastenverzwaringen en bezuinigingen, die de economie schade toebrengen en onrust veroorzaken. Tegelijkertijd blijven de overheidsuitgaven als gevolg van automatische indexaties en uitgavenintensiveringen stijgen. Beter is het om de groei van de uitgaven meerjarig in lijn te brengen met de reële economische ontwikkeling, door een 'nee, tenzij'-beleid te voeren ten aanzien van een aantal uitgaven. Op deze manier wordt perspectief geboden op een structureel herstel van de overheidsfinanciën.

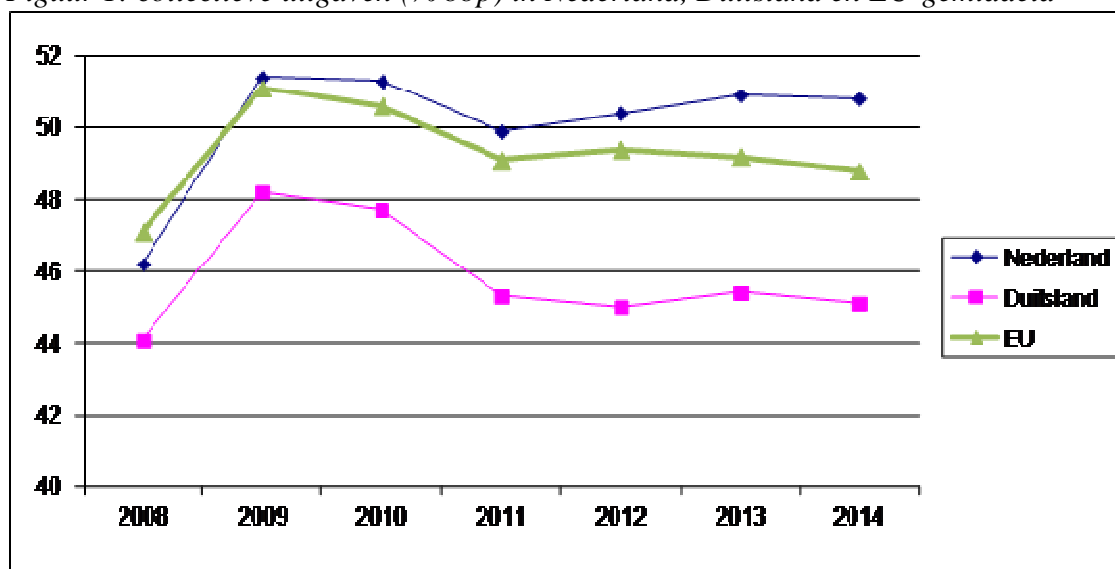
Probleemanalyse

De overheid ziet zich reeds een aantal jaren achtereen geconfronteerd met een krimpende economie, forse begrotingstekorten en een sterk oplopende staatsschuld. De Europese norm van een begrotingstekort van maximaal 3% bbp en een staatsschuld van 60% bbp dreigt in 2014 wederom ruimschoots niet te worden gehaald. Dit wordt in de eerste plaats veroorzaakt door een stagnerende economie, die zich vertaalt in een lager bruto binnenlands product (het zogeheten 'noemereffect'). Van belang hierbij is dat vooral de binnenlandse bestedingen en investeringen krimpen.¹ Het niveau van de overheidsuitgaven daalt echter niet, als gevolg van automatische uitgavenstijgingen en de ruimte voor (extra) uitgaven die de begrotingskaders bieden. In de Miljoenennota 2014 worden de uitgavenkaders zelfs tussentijds verhoogd om extra uitgaven mogelijk te maken. In combinatie met tegenvallende belastinginkomsten leidt dit tot een scherpe stijging van het begrotingstekort en de staatsschuld.

¹ Zie DNB, Economische ontwikkelingen en vooruitzichten, 2013, nr. 5, p. 12 e.v.

Achtereenvolgende kabinetten hebben bij het parlement plannen ingediend met het oog op begrotingsconsolidatie. De combinatie van bezuinigingen en hervormingen in deze plannen beperkt de oloploop van de overheidsuitgaven, zowel op de korte als op de langere termijn. De collectieve uitgavenquote schommelt nu al een aantal jaren rond de 50% bbp, terwijl deze voor de crisis nog 45% bbp bedroeg. In absolute zin stijgen de collectieve uitgaven echter nog steeds, vooral in de zorg en de sociale zekerheid. De collectieve uitgaven in 2017 liggen circa 24 miljard hoger dan in 2013.²

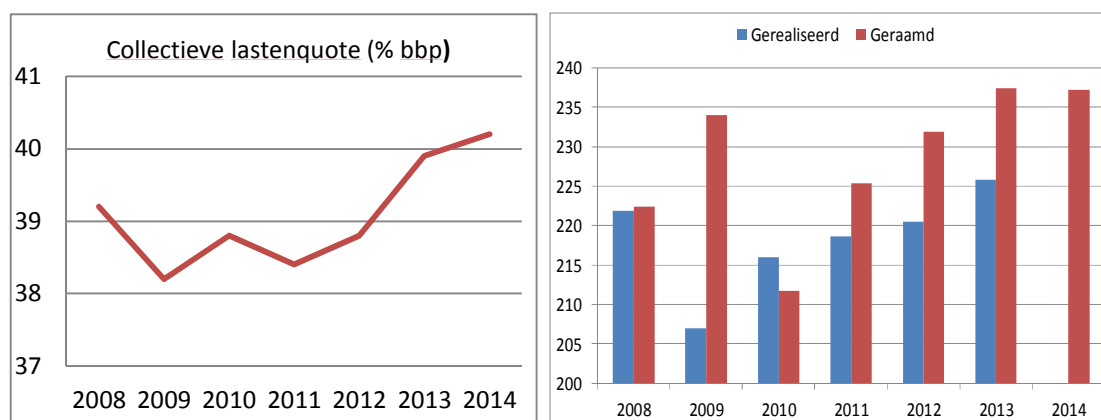
Figuur 1: collectieve uitgaven (% bbp) in Nederland, Duitsland en EU-gemiddeld

Bron: statistical annex bij European Economic Forecast (mei 2013)

De maatregelen die reeds genomen zijn hebben vooral geleid tot een minder sterke groei van de overheidsuitgaven. Daarnaast zijn de lasten voor burgers en bedrijven aanzienlijk verzwwaard. De collectieve lastenquote stijgt in 2014 naar 40,2%; een niveau dat sinds eind jaren '90 van de vorige eeuw niet is voorgekomen (zie figuur 2). De bestedingsruimte van burgers en bedrijven wordt hierdoor beperkt en het economisch herstel geremd.

Figuur 2 (links): collectieve lastendruk (% bbp) en figuur 3 (rechts): geraamde en gerealiseerde belasting- en premieopbrengsten (€ mld.)

² Miljoenennota 2014, p. 69, tabel 3.1.1: de netto uitgaven onder het uitgavenkader stijgen van 242,4 mld. (2013) naar 266,4 mld. (2017).

Volgens DNB daalt het reëel beschikbare inkomen van huishoudens in 2013 met 3,8%, na in 2012 ook al met 3% te zijn afgenomen. “Bij het doorbijten van deze ‘zure appel’ ontsparen huishoudens uitzonderlijk veel om hun bestedingen op peil te houden”, aldus DNB.³

De belastingopbrengsten vallen in 2012 en 2013 zo’n 11 miljard euro lager uit dan begroot (zie figuur 3). Dit wordt in de eerste plaats veroorzaakt door de lagere bestedingen en hogere werkloosheid. Maar tariefstijgingen leiden ook tot vermindering van de economische activiteit en ontwijkgedrag.⁴ Het is dan ook hoogst twijfelachtig of in 2014 een extra opbrengst van 11 miljard wordt gerealiseerd. Per saldo is er sprake van een aanzienlijke verslechtering van het EMU-saldo en de EMU-schuld (tabel 1).

Tabel 1: begrotingstekort en staatsschuld

	2000	2005	2010	2014
Begrotingstekort (€ mld)	-1	1	32	20
EMU-saldo (% bbp)	+1,5	-0,3	-5,4	-3,3
Staatsschuld (€ mld)	225	266	372	466
EMU-schuld (% bbp)	53,8	51,8	63,4	76,1

Pogingen van het kabinet om het begrotingstekort onder de 3% bbp te krijgen via steeds weer nieuwe lastenverzwaringen en bezuinigingen drukken de particuliere bestedingen, ondermijnen het consumenten- en producentenvertrouwen en dragen niet bij aan economisch herstel. De kern van het probleem, te weten dat de groei van de overheidsuitgaven geen gelijke tred houdt met de economische ontwikkeling, wordt niet aangepakt. De spelregels van het trendmatig begrotingsbeleid zijn hier mede debet aan.

Trendmatig begrotingsbeleid

In de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (33 416) heeft het trendmatig begrotingsbeleid een wettelijke verankering gekregen. In artikel 2, lid 2, staan de uitgangspunten verwoord die het hart vormen van dit beleid:

1. het hanteren van vaste uitgavenkaders;
2. automatische stabilisatie aan de inkomstenkant van de begroting;
3. begrotingsbeleid gebaseerd op de meerjarencijfers en de macro-economische ramingen van de relevante variabelen van het CPB.

Deze spelregels betekenen dat bij tegenvallende economische omstandigheden niet direct bezuinigd hoeft te worden, zolang de uitgaven zich bewegen binnen de vastgestelde kaders. Ook tegenvallende inkomsten leiden niet direct tot bezuinigingen; inkomsten kunnen met de economische ontwikkeling fluctueren. Deze spelregels werken anticyclisch, aangezien de overheidsuitgaven op peil kunnen blijven en de verslechtering van het saldo niet direct leidt tot nieuwe belastingmaatregelen.

³ DNB, Economische ontwikkelingen en vooruitzichten, juni 2013, nr. 5, p. 4.

⁴ Hogere tarieven leiden niet automatisch tot meer opbrengsten. Zo stelt het CPB (2013) dat verhoging van het toptarief van 52% leidt tot een daling van de economische activiteit van topverdieners en een lagere opbrengst. Vanuit het oogpunt van opbrengstmaximalisatie kan zelfs tariefsverlaging (49%) worden bepleit. Een studie van Panteia (2013) wijst op de aanzienlijke grenseffecten van tariefsverhoging bij indirecte belastingen.

De wet bepaalt daarnaast dat het begrotingsbeleid de EU-normen ten aanzien van de overheidsfinanciën in acht moet nemen. Het gaat hierbij om de ‘medium term objective’ (MTO, ofwel een structureel tekort van maximaal 0,5% bbp), het feitelijke EMU-saldo (een tekort van maximaal 3% bbp) en de feitelijke EMU-schuld (maximaal 60% bbp). De wet schrijft in artikel 2, lid 4, voor dat de ministerraad “adequate uitgavenbeperkende en/of inkomstenverhogende maatregelen” treft als de Minister van Financiën vaststelt dat het gevoerde trendmatig begrotingsbeleid niet in voldoende mate leidt tot het respecteren van deze normen. Zodra de Europese grenzen knellen, wordt het trendmatig begrotingsbeleid dus losgelaten en – tijdelijk – overgestapt op saldosturing.

Voor de mix van maatregelen die een kabinet dan kiest, bestaan geen spelregels. Het huidige kabinet zegt te kiezen voor een combinatie van 1/3^e lastenverzwaring en 2/3^e bezuinigingen, maar deze norm is nergens vastgelegd. In de praktijk is er sprake van een tamelijk willekeurige greep in de mogelijkheden om op korte termijn de uitgaven te beperken en de inkomsten te verhogen. Tegelijkertijd blijven afspraken over uitgavengroei en intensiveringen ongemoeid. Zo kunnen in de periode van 2013 tot 2017 de netto uitgaven onder het uitgavenkader met 24 miljard euro toenemen. Dit is mede het gevolg van de automatische uitkering van loon- en prijsbijstelling en beleidsmatige intensiveringen.

De Europese begrotingsafspraken laten de lidstaten vrij om te kiezen. Wel geldt er een ‘uitgavenregel’ zolang de MTO niet is bereikt. Deze regel houdt in dat de groei van de reële overheidsuitgaven op een behoedzame manier (lager) moet worden geraamd dan de reële economische groei, tenzij structurele inkomstenmaatregelen worden getroffen om de uitgavengroei te bekostigen.⁵

Tabel 2: economische groei Nederland

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 e.v. ⁶
Economische groei (% bbp)	1,8	-3,7	1,6	1,0	-0,9	-1,2	+1,25? (0,5)

Bron: Statistical annex bij European Economic Forecast (mei 2013)

De afgelopen jaren hebben lichte groei en krimp elkaar afgewisseld (tabel 2). Voor de komende jaren kan worden voorzien dat de groei hooguit licht aantrekt. Zowel huishoudens, pensioenfondsen, banken als de overheid proberen hun balansen te herstellen. De economie presteert hierdoor 3 tot 3,5% per jaar onder het niveau dat normaal gesproken haalbaar is.⁷ Voor 2014 voorspellen zowel het CPB als DNB hooguit een kleine opleving van de economie. De economische bureaus van grote banken voorspellen dat de gemiddelde groei tot 2020 niet boven de 1,5% zal liggen. In dit licht is de groeiverwachting waarop de uitgaven en inkomsten in het regeerakkoord 2013-2017 gebaseerd is (1,3% per jaar) optimistisch, en in ieder geval niet behoedzaam te noemen.

⁵ Regulation (EU) No. 1175/2011, art. 5b: “For Member States that have not yet reached their medium-term budgetary objective, annual expenditure growth does not exceed a rate below a reference medium-term rate of potential GDP growth, unless the excess is matched by discretionary revenue measures. The size of the shortfall of the growth rate of government expenditure compared to a reference medium-term rate of potential GDP growth is set in such a way as to ensure an appropriate adjustment towards the medium-term budgetary objective. (...) The expenditure aggregate shall exclude interest expenditure, expenditure on Union programmes fully matched by Union funds revenue and non-discretionary changes in unemployment benefit expenditure.

⁶ Startnota 2012, p. 3.

⁷ DNB, Economische ontwikkelingen en vooruitzichten, juni 2013, nr. 5, pp. 5-7.

Naar een ‘nee, tenzij’-beleid

De indieners constateren dat de spelregels van het trendmatig begrotingsbeleid in crisistijd onvoldoende houvast bieden om het beleid – zoals werd beoogd – voorspelbaar en stabiel te maken. Ondanks de economische krimp, de structurele verslechtering van het EMU-saldo en de gestegen staatsschuld bieden de begrotingsregels ruimte voor stijgende collectieve uitgaven. Tegelijkertijd kan de belastingdruk ongehinderd verder oplopen, doordat begrotingstekorten met aanvullende ad hoc-maatregelen worden bestreden. Dit laatste versterkt de negatieve spiraal waarin de economie verkeert.

De interdepartementale studiegroep Begrotingsruimte adviseerde al in 2012 om een ‘nee, tenzij’-regime in te voeren om beter te kunnen reageren op verslechtingen van het EMU-saldo.⁸ Dit betekent dat de behoedzaamheid van het begrotingsbeleid wordt versterkt door intensiveringen en indexaties (zoals de loon- en prijsbijstelling) niet langer automatisch uit te keren. Bij een feitelijk EMU-tekort van 3% bbp of hoger zouden deze reserveringen automatisch moeten worden ingehouden. Omdat de -3% een uiterste vangrail is, adviseert de studiegroep daarnaast een aanvullend ‘weegmoment’ te introduceren. Jaarlijks zou tijdens het hoofdbesluitvormingsmoment in het voorjaar een weging moeten plaatsvinden. Hierbij zouden de volgende elementen moeten worden betrokken:

1. de ontwikkeling van het saldo voor het lopende jaar en het komende jaar;
2. daarmee samenhangend de ontwikkeling van de belastinginkomsten;
3. de schulddynamiek, en
4. de ontwikkeling van de economische groei.

De studiegroep geeft in overweging om naast beleidsmatige intensiveringen ook de indexatiemechanismen te betrekken. Het achterwege laten van indexatie over de hele linie beperkt de omvang van de collectieve sector. Gedacht kan worden aan de nullijn voor de ambtenaren (eventueel inclusief ZBO's en zorg), beleidsmatige koppeling van uitkeringen en het niet uitkeren van de prijsbijstelling.

De indieners stellen voor om in de Wet Houdbare Overheidsfinanciën een extra bepaling op te nemen, die leidt tot meer behoedzaamheid ten aanzien van de groei van overheidsuitgaven in de situatie van een (buitensporig) begrotingstekort. Bij het hoofdbesluitvormingsmoment in het voorjaar dient het kabinet op basis van de relevante ramingen een besluit te nemen over de loon- en prijsbijstelling en het uitkeren van middelen voor uitgavenintensiveringen. Indien het geraamde EMU-tekort de norm van 3% bbp overschrijdt, schrijft de wet voor dat deze bedragen niet worden uitgekeerd. Bevindt het geraamde tekort zich tussen de -3% bbp en begrotingsevenwicht (het ‘medium term objective’), dan keert de regering de betreffende bedragen in beginsel niet uit. Uitkeren is alleen mogelijk indien dit verantwoord wordt gevonden met het oog op een gunstige ontwikkeling van het EMU-saldo en de EMU-schuld, de economische groeiverwachting en de collectieve lastenquote. Deze afweging dient expliciet te worden gemaakt en te worden voorgelegd aan het parlement.

Overwegingen rond begrotingsconsolidatie

Tot slot kan de vraag worden gesteld in hoeverre het voorgestelde ‘nee, tenzij’-mechanisme de voordelen van het trendmatig begrotingsbeleid teniet doet, doordat de overheid in crisistijd toch een extra uitgavenbeperking wordt opgelegd. Dit zal zich vertalen in aanvullende

⁸ Studiegroep begrotingsruimte, *Stabiliteit en vertrouwen (14^e rapport)*, juni 2012.

bezuinigingen, die de economische ontwikkeling ook weer beïnvloeden. In een recessie is de economie bovendien extra gevoelig gebleken voor bezuinigingen.

INTERMEZZO: In internationale economische publicaties over begrotingsconsolidatie zijn aangrijpingspunten te vinden voor de stelling dat de meest succesvolle interventies bestaan uit een combinatie van uitgavenbeperking en lastenverlichting.⁹ Een voorbeeld is Zweden, dat in 1997 nominale uitgavenplafonds vaststelde voor de centrale overheid, samen met een overschotdoelstelling van 2% bbp. De uitgavenkaders werden niet langer automatisch gecorrigeerd voor (extra) loon- en prijsstijgingen. Het surplus nam toe tot meer dan 2% bbp tussen 1999 en 2001. Tussen 1997 en 2004 daalde de collectieve uitgavenquote van 60 naar 54% bbp. De budgettaire ruimte die gecreëerd werd, is deels gebruikt voor lastenverlaging.

Het trendmatig begrotingsbeleid stelt een economie in staat om de eerste schok te absorberen door het tekort en de schuld tijdelijk te laten oplopen. Idealiter staat hier overigens tegenover dat in economisch goede tijden een overschot wordt gecreëerd en buffers worden aangelegd. Als de overheidsfinanciën echter te ver uit het lood slaan, dan wegen de voordelen van het trendmatig stimuleren van de economie echter op een gegeven moment niet langer op tegen de voordelen van het terugdringen van het EMU-saldo en de EMU-schuld.¹⁰ Feitelijk betekent een begrotingstekort van 3% immers al een anticyclische impuls in de economie van ruim 18 miljard euro. De vraag is hoe lang het verantwoord is om het op orde brengen van de overheidsfinanciën vooruit te schuiven.

Bij het beantwoorden van deze vraag moet worden betrokken dat de staatsschuld vooral als gevolg van het aanhoudende tekort steeds verder oploopt.¹¹ Nederland profiteert nog wel van zijn solide reputatie en status als 'safe haven', wat gunstig is voor de rentebetalingen van de overheid op de staatsschuld. Hoewel de stijging van de staatsschuld historisch gezien niet uniek is, houdt deze wel een zeker risico voor de overheidsfinanciën. Het CPB waarschuwt dat een te hoge schuld kan leiden tot een afname van de kredietwaardigheid, een stijgende rente en een rem op de groei, waardoor de overheidsfinanciën in een negatieve spiraal komen. Voor lidstaten van een muntunie geldt dit in versterkte mate, omdat er geen mogelijkheid is om wisselkoersen aan te passen. Bij twijfel over de kredietwaardigheid kunnen beleggers obligaties van lidstaten eenvoudig voor elkaar inwisselen.¹²

Volgens het CPB is er geen duidelijk schuldpercentage aan te wijzen waarboven het vertrouwen van financiële markten wordt geschaad en de economische groei ineens beduidend negatiever is; het effect is gradueel.¹³ Voor eurolanden wordt het niveau waarop schuld de rente opstuwt en een belemmering vormt voor economische groei, geschat op circa 80% à 100% bbp. Hier komt Nederland met een schuld van ruim 76% bbp inmiddels aardig in de buurt. Om te voorkomen dat de economie door een hoge schuld in problemen komt, is het

⁹ Zie o.m. de studies van Giavazzi en Pagano, *Non-Keynesian effects of fiscal policy changes: international evidence and the Swedish experience* (1996); en van Alesina en Ardagna, *Large changes in fiscal policy: taxes versus spending* (2010) en *The Design of Fiscal Adjustments* (2012).

¹⁰ Overweging van de regering in de Nota nav verslag bij de Wet Houdbare Overheidsfinanciën, TK 2012–2013, 33 416, nr. 8, p. 11.

¹¹ De steunpakketten voor banken en Europese overheden zijn samen goed voor 'slechts' 8 procentpunt bbp meer staatsschuld, terwijl de staatsschuld dankzij de begrotingstekorten 18 procentpunt steeg. In absolute termen betreft het 120 van de 190 miljard euro toename van staatsschuld (DNB: <http://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archief/dnbulletin-2013/dnb290078.jsp>)

¹² Zie CPB, Naar een prudent niveau van de overheidsschuld, 2013, nr. 5.

¹³ Studie van Reinhart en Rogoff (*Growth in a time of debt*, 2010) toonde aan dat een overheidsschuld boven de 90% schadelijk is voor de economische groei. Deze resultaten zijn betwist door Herndon, Ash en Pollin (2013).

van belang om op lange termijn het schuldniveau te beperken tot een prudent niveau, stelt het CPB. En om dit te bereiken is het onontkoombaar om ook het tekort op de begroting terug te brengen richting structureel begrotingsevenwicht.

Uit de meest recente verkenning van het CPB blijkt dat de inspanningen van het kabinet sterk gericht zijn op verbetering van het feitelijke EMU-saldo in 2013, maar slechts beperkt bijdragen aan een verkleining van het structurele tekort. Volgens de doorrekening van het regeerakkoord verslechtert het structurele saldo zelfs van -1,2% bbp in 2013 tot -1,4% bbp in 2017.¹⁴ Pas als het pad richting begrotingsevenwicht (i.c. een afbouw van 0,5% bbp per jaar) bereikt wordt, is ook een afname van de overheidsschuld aannemelijk. Het lijkt dan ook verstandig om niet blind te sturen op verbetering van het feitelijke EMU-saldo, maar vooral in te zetten op een verbetering van het structurele saldo.

Een dergelijke structurele verbetering wordt bereikt als de oploop van de collectieve uitgaven door automatische uitgavenstijgingen en intensiveringen wordt beperkt. De ‘nee, tenzij’-regel draagt bij aan voorspelbaarheid en rust, doordat de collectieve sector tijdig kan anticiperen op een bevrozing van het beschikbare budget. Departementen en sectoren zouden een zekere vrijheid moeten krijgen bij het invullen van de besparingsopgave die hieruit voortvloeit. Een specifieke uitzondering kan desgewenst gemaakt worden voor productieve uitgaven die de groei direct beïnvloeden, zoals de uitgaven voor infrastructuur. Deze elementen kunnen in de voorjaarsbesluitvorming worden betrokken.

Artikelsgewijs

Het eerste lid van het artikel sluit aan bij de traditie dat de besluitvorming over de hoofdlijnen van de uitgaven- en inkomstenkant van de begroting plaatsvindt in het voorjaar bij het hoofdbesluitvormingsmoment. Het lid bepaalt dat het kabinet daarbij expliciet besluit over de loon- en prijsbijstelling en het uitkeren van uitgavenintensiveringen.

Het tweede lid bepaalt dat de betreffende indexaties en intensiveringen niet plaatsvinden indien het EMU-tekort naar verwachting de 3% overschrijdt. Het kabinet dient zich hierbij te baseren op de ramingen van het CPB voor het komende begrotingsjaar (t+1) en te beoordelen of het saldo in dit jaar door de -3% gaat. Doordat hierover reeds in het voorjaar duidelijkheid wordt geschapen, is er voor departementen en sectoren voldoende ruimte om te anticiperen op de bevrozing van het budget.

Het derde lid bepaalt dat er sprake is van een ‘nee, tenzij’-beleid ten aanzien van indexatie en intensiveringen, zolang er geen sprake is van een structureel begrotingsevenwicht (MTO). In beginsel wordt dus afgezien van het uitkeren van de gereserveerde middelen. Een uitzondering op de deze regel is mogelijk indien de economie, het EMU-saldo, de EMU-schuld en de collectieve lastendruk zich zodanig gunstig ontwikkelen, dat de uitgaven toch verantwoord worden geacht. Zo kan een uitzondering worden gemaakt voor specifieke groeibevorderende uitgaven. Ook kan bij een sterk aantrekkende economie worden besloten om – gericht – een aantal indexaties wel uit te keren.

¹⁴ CPB, november 2012.

Bijlage: artikel 2 Wet HOF (begrotingsbeleid)

1. Onze Minister van Financiën voert trendmatig begrotingsbeleid met betrekking tot de uitgaven en de ontvangsten van de rijksdienst en de sociale fondsen.
2. Het trendmatig begrotingsbeleid wordt gevoerd:
 - a. met inachtneming van vaste kaders voor de uitgaven en de niet-belastingontvangsten binnen de budgetdisciplinesectoren, bedoeld in artikel 13, onder a, van de Comptabiliteitswet 2001;
 - b. met inachtneming van het uitgangspunt van automatische stabilisatie voor de belastingontvangsten en sociale premies, en
 - c. op basis van de meerjarencijfers en de macro-economische ramingen van de relevante variabelen van het CPB.
3. Het voeren van het trendmatig begrotingsbeleid geschiedt voorts:
 - a. met inachtneming van:
 - i. de geldende MTO voor het structureel EMU-saldo;
 - ii. de binnen de Europese Unie geldende norm voor het feitelijk EMU-saldo;
 - iii. de binnen de Europese Unie geldende norm voor de feitelijke EMU-schuld;
 - b. met inachtneming van de binnen de Europese Unie vastgestelde procedures voor het respecteren van de onder a genoemde elementen;
 - c. rekening houdend met de door een van de instellingen van de Europese Unie aan de lidstaat Nederland gegeven aanbevelingen voor het respecteren van de onder a bedoelde MTO en normen, en
 - d. rekening houdend met de nationale normen en internationale normen voor het meerjarig geprognosticeerde feitelijk EMU-saldo.
4. Onze Ministers die het aangaat nemen, in overeenstemming met het oordeel van de ministerraad, adequate uitgavenbeperkende en/of inkomstenverhogende maatregelen, indien door Onze Minister van Financiën wordt vastgesteld, dat het gevoerde trendmatig begrotingsbeleid niet in voldoende mate leidt tot het respecteren van de in het derde lid bedoelde normen en aanbevelingen.
5. Het vierde lid is in ieder geval van toepassing, indien de daartoe bevoegde instelling van de Europese Unie vaststelt dat het gevoerde begrotingsbeleid niet in voldoende mate leidt tot het respecteren van de in het derde lid, onderdeel a, onder i, bedoelde norm en daartoe een aanbeveling doet, in welk geval de te nemen adequate maatregelen, naar budgettaire omvang en in de tijd, in overeenstemming zijn met de aanbeveling.
6. Onze Minister van Financiën neemt de te treffen maatregelen, bedoeld in het vijfde lid, in de vorm van een herstelplan op in een daartoe aan de Staten-Generaal aan te bieden budgettaire nota.
7. De Staten-Generaal wordt over de uitvoering van een herstelplan als bedoeld in het zesde lid, in ieder geval jaarlijks in de Miljoenennota geïnformeerd.
8. De Afdeling advisering van de Raad van State wordt over een nota als bedoeld in het zesde lid en over de Miljoenennota gehoord.
9. Onze Minister van Financiën maakt voor het berekenen van de raming van het EMU-saldo en van de EMU-schuld gebruik van de meerjarige budgettaire ramingen van de collectieve sector, die gebaseerd zijn op de macro-economische variabelen van het CPB.
10. Onze Minister van Financiën baseert het middellange- en langetermijnbegrotingsbeleid op onafhankelijke studies over de houdbaarheid van de financiën van de collectieve sector, die zo nodig door hem worden geëntameerd.
11. Voor de beoordeling van het gevoerde begrotingsbeleid over een jaar wordt uitgegaan van de berekening van het CBS van het gerealiseerde EMU-saldo en van de gerealiseerde EMU-schuld.